

Остап ЧЕРЕМШИНСЬКИЙ

СТО РОКІВ "ЕТНОГРАФІЧНИМ
МАТЕРІАЛАМ З УГОРСЬКОЇ РУСИ"

91 АПРИКІНЦІ ХІХ століття галицька молодь захоплювалась, крім Франкових ідей, ще й ідеями Михайла Драгоманова, який закликав до політичного об'єднання усіх українських земель.

Навесні 1895 року у Львівському часописі "Народ" (№6, 15 березня, с. 77-84), що видавали Іван Франко і Михайло Павлик, було опубліковано дуже цікаву й актуальну статтю М. Драгоманова про Угорську Русь, яку він відвідав 20 років тому, і "пересвідчився, що там про простий люд або ніхто не дбає, або беруться до нього такими способами, котрі зарані засуджені на невдачу".

Корифей української науки і політики закликав зокрема молоду галицьку інтелігенцію подати руку допомоги своїм братам з того боку кордону, підтримувати стосунки з Угорською Руссю, тому що "вона обрізана духовно од Галичини, більш, ніж Австрія од Європи", котрі в умовах угорського гноблення були засуджені на повільну загибель.

Прочитавши цей палкий заклик-звернення, велеснівець — студент філософського факультету Львівського університету Володимир Гнатюк вивчив всю доступну літературу про Угорську Русь, разом зі своїм другом-земляком Осипом Роздольським в липні 1895 року, в час літніх вакацій "на свій власний кошт і ризик" здійснив свою першу наукову експедицію на Закарпаття, записуючи фольклорні матеріали за маршрутом: Лавочне-Ляхівець-Старий і Новий Голятин-Майданка-Сейми-Волове-Бучково-Долишня Бистра-Березово-Горінчево-Їза-Хуст. Весь цей маршрут Гнатюк і Роздольський пройшли пішки.

Повернувшись до Львова, Володимир Гнатюк ознайомив із зібраними матеріалами голову Етнографічної комісії НТШ Івана Франка та свого професора історії Михайла Грушевського. Вони позитивно оцінили працю молодого студента. Обидва щиро підтримали його ініціативу й заохотили до продовження цієї справи, обіцяючи фінансово підтримати її.

На замовлення І. Франка В. Гнатюк написав велику розвідку про свої враження від подорожі "Дещо про Русь Угорську" і опублікував її Франко в своєму журналі "Радикал" (Львів, 1895, №2, с. 14-19; №3, с. 26-30). Це був перший виступ В. Гнатюка у пресі про закарпатські справи, які не переставали цікавити його до кінця життя.

І. Франко та Михайло Грушевський запропонували В. Гнатюку підготувати зібрані матеріали до друку, причому самі, зокрема, І. Франко, безпосередньо керував працею В. Гнатюка, давши йому порівняльну літературу та різні поради.

Таким чином, вже на початку 1897 року побачив світ перший том із шести "Етнографічних матеріалів

з Угорської Руси" ("Етнографічний збірник", Львів, НТШ, т. III, 236 с.), що містить легенди і соціально-побутові казки (новели).

В знак сердечної вдячності свою першу книжку В. Гнатюк видає з такою присвятою: "Високоповажаним панам Проф. Михайлови Грушевському і Д-рови Іванови Франкови, подвижникам українсько-руської науки, приятелям і учителям молодіжи свою працю присвячує Ученик".

У звіті про діяльність НТШ за 1897 рік його голова Михайло Грушевський дав таку оцінку першому тому "Етнографічних матеріалів з Угорської Руси" свого учня: "Володимир Гнатюк відбув кілька екскурсій на Угорську Русь за допомогою Товариства з визначним успіхом. Сподіваємося сі нові й інтересні матеріяль, зібрані на майже непорушеній етнографічній території, будуть, з особливим успіхом привітані в етнографічній літературі... Ми ж з успіхом мусимо піднести, що наші жалі про брак сил для оброблення етнографічних матеріалів усовуються: і тут виступають молоді сили, підховані нашим Товариством".

Здійснивши шість наукових фольклорно-етнографічних експедицій в Угорську Русь (1895-1903 роки) — сучасне Закарпаття, Словацький край, українські поселення в Югославії (Бачка) та Румунії (Банат) у під час яких досліджував життя, культуру і побут русинів-українців, Володимир Гнатюк залишив нам невичерпне джерело народної творчості, а в результаті чого побачило світ шість томів "Етнографічних матеріалів з Угорської Руси" (1897, 1898, 1900, 1909, 1910, 1911).

Щирий друг і ровесник Володимира Гнатюка Філарет Колесса пізніше писав: "Цими матеріалами й розвідками Гнатюк, можна сказати, відкрив Закарпатську Україну для українського громадянства й української науки; він дав змогу вперше пізнати не тільки багато народної творчості на українському Закарпатті, але й поклав основи для вивчення тамошніх українських говірок... Це одно з найважливіших досягнень В. Гнатюка".